



Magyar Helsinki Bizottság

Eljárási jogosítványok érvényesítése a kamera szemszögéből – a kihallgatások audiovizuális rögzítése az Európai Unióban

760470–ProCam–JUST–AG–2016/JUST–AG–2016-06



Jelen kutatási jelentés az Európai Unió anyagi támogatásával készült. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a Magyar Helsinki Bizottság viseli, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Európai Unió álláspontját tükrözi.

Hogyan járul hozzá a kép- és hangrögzítés a büntetőeljárások jogszerűségéhez

A büntetőeljárásban a kihallgatások és tárgyalási vallomások kép- és hangfelvételen való rögzítése több Európai Unió országban és az Egyesült Államokban évtizedek óta bevett gyakorlat, ami több szempontból is segíti az eljárások jogszerűségét. Kontrollt jelent az eljárás felett, ami mind az eljárásban érintett sértetteket, tanúkat és terhelteket mind az eljáró szerveket védi. Bármikor visszakereshető, hogy pontosan mi hangzott el és hogyan született meg egy vallomás.

A felvétel segít abban, hogy jogszerű legyen mind a rendőri mind a védői munka. Ne legyenek sugalmazó, irányított kérdések a rendőrség részéről és a védői stratégia is etikus legyen. Minden pontosan kerüljön a jegyzőkönyvbe, ami elhangzott.

Emellett számos további előnye van egy felvételnek:

- A pontosan rögzített vallomások az eljárás bármely pontján elővehetőek és tisztázhatnak félreértéseket, ellentmondásokat.
- Idegennyelven beszélő embereknél, ha a tolmácsolás minőségére vonatkozóan kétség merül fel, a felvétel ezt ellenőrizhetővé teszi.
- A felvétel hozzájárul, hogy a sérülékeny csoportba tartozó embereket – pl: fiatalkorúakat, írástudatlanokat, fogyatékossgal élőket – körültekintően és minél kevesebb alkalommal hallgassák ki.

A kép- és hangrögzítés magyar jogszabályi háttere

A régi Büntetőeljárás törvényben a 14. életévét be nem töltött tanú kihallgatása kivételével a kihallgatások kép- vagy hangfelvételre való rögzítése csak lehetőségként szerepelt, és ha a felvételt, annak költségét megelőlegezve a terhelt a védő vagy a sértett nem kérte, teljes mértékben a nyomozó hatóság vagy az ügyész egyéni döntésén múlt, hogy készült-e felvétel a kihallgatásról. Nagyon kevés esetben készült felvétel.

Az új Büntetőeljárás Törvény – az Európai Unió irányelveiben megfogalmazott követelményeknek való megfelelés érdekében – **átalakította és kiterjesztette a kép- és hangfelvételre vonatkozó szabályokat.** A jelenleg érvényben levő jogszabályok szerint az eljárásban résztvevők kihallgatásának, illetve bírósági meghallgatásának kép- és hangrögzítése **továbbra is opcionális a legtöbb esetben. A rögzítést a törvény lehetőségként írja elő a különleges bánásmódot igénylő emberek esetében.**

Változás, hogy a büntetőeljárásban résztvevők **egy meghatározott, szűk köre esetén a kihallgatás kép- és hangfelvételen való rögzítése kötelező.**

Kötelező felvételt készíteni:

- **A 14. életévét be nem töltött fiatal részvételét igénylő eljárási cselekményeken (attól függetlenül, hogy az eljárásban terheltként, tanúként vagy sértettként vesz részt).**
- **Egy ORFK utasítás szerint kötelező kép- és hangfelvételt készíteni azokról az eljárási cselekményekről, amelyeket írni-olvasni nem tudó ember részvételével folytatnak le.**
- **A távkihallgatást lehetővé tevő telekommunikációs eszköz segítségével megvalósult kihallgatásokról is kötelezően készül kép- és hangfelvétel.**

- **Kötelező a felvétel, ha az érintett ember a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje.**
- Emellett az eljárási cselekményről **hangfelvételt vagy kép- és hangfelvételt kell készíteni, ha a terhelt, a védő vagy a sértett ezt a költségek egyidejű megelőlegezésével kezdeményezi.**

A kihallgatások és tárgyalási vallomások kép- és hangrögzítése a gyakorlatban

2018-ban országosan kiépültek a kép- és hangfelvétel széleskörű alkalmazásának feltételei. Az Országos Rendőr-főkapitányság összesen közel **1,8 milliárd forintot költött távmeghallgató helyiségek kialakítására, és a technikai eszközök beszerzésére.** Emellett további közel 84 millió forintot költöttek a meglévő kihallgató helyiségek hang- és képrögzítést lehetővé tevő eszközökkel való felszerelésére.

Összesen 186 távmeghallgató helyiséget hoztak létre, amik a távmeghallgatások mellett alkalmasak a személyes részvétellel zajló eljárási cselekmények kép- és hangfelvételen való rögzítésére is. 2018-ban az Országos Rendőr-főkapitányság **összesen 512 kameraszettet szerzett be** és osztott szét a nyomozó hatóságok között. **Ma minden megyében rendelkezésre áll legalább 5 telepített kamera erre a célra.**

Ennek ellenére a kutatási eredményeink szerint **az új törvény hatályba lépése óta is nagyrészt csak azokban az esetekben alkalmazzák a kép- és hangrögzítést, ha azt a törvény kötelezően előírja.**

Azokban az esetekben, melyekben a jogszabály lehetőség szerint írja elő a felvétel készítését - **ha az eljárásban érintett ember 14- 18 év közötti, fogyatékkal élő vagy más szempontból igényel különleges bánásmódot (akadályozott a megértésben, jogai gyakorlásában életkora, szellemi, fizikai, egészségi állapota vagy a bűncselekmény valamilyen körülménye miatt), -, rendszerint nem rendelik el a kihallgatások és tárgyalási vallomások kép- vagy hangrögzítését.**

- Az új Be. hatályba lépését követő, 2018 július 1. – 2018. szeptember 30. közötti időszakban **a büntetőeljárásokban megvalósult kihallgatások közel 2%-ában rendelték csak el a különleges bánásmódot.** Ezeknek a kihallgatásoknak csak egy részében készült kép- és hangfelvétel. A védők tapasztalatai megerősítik a statisztikát. Szerintük az új szabályozás nem hozott lényeges változást - csak a kihallgatások nagyon kis %-ában készül felvétel, ezek nagyrésze távmeghallgatás.
- **A védők és ügyészek véleménye szerint a kihallgatásokról készülő összefoglaló jegyzőkönyvek sokszor pontatlanok, a kérdéseket nem rögzítik csak a válaszokat - pedig a kihallgatás jogszerűségének ez fontos garanciális feltétele lenne.**
- **A sugalmazó vagy irányított kérdések olyan kihallgatástechnikai eszközök, melyek gyakran vezetnek hamis vallomásokhoz. Ez különösen problémás, ha nincs jelen védő a kihallgatáson. Ezeket a hibákat és visszaéléseket előzhetné meg vagy orvosolhatná a felvétel. Az ártatlanul elítéltek felmentésén dolgozó Innocence Project statisztikái szerint az egyharmada azoknak az elítélteknek, akiknek később bebizonyosodott az ártatlansága, kényszer alatt elismerte, amit nem követett el.**
- A kutatás tapasztalatai szerint a sértettek, a terhelték és a védők **elektronikus adatokhoz – köztük a kép- és hangfelvételhez – való hozzáférése időnként még mindig esetleges,** és nagymértékben a körülmények függvénye.
- További probléma, hogy a legtöbb esetben az eljárás alá vont személyek **nem értesülnek arról, hogy önköltségen kezdeményezhetik a kép- és hangfelvétel készítését. A hatóságok nem tekintik feladatuknak az erről való tájékoztatást. A jogokról való**

tájékoztatónak – melyet a nyomozó hatóság tagja a kihallgatás kezdetén felolvas – nem része a kép- és hangrögzítés lehetőségéről való tájékoztatás. A védőktől szerezhetnek tudomást erről. Ugyanakkor a felvételnek éppen akkor lenne nagy szerepe az eljárásbeli hibák, vagy visszaélések megelőzésére, amikor nincs jelen védő a kihallgatáson.

- A védők több esetet is említene, amikor **kezdeményezték a kép- és hangrögzítést a bíróságon, azonban a bíróság nem tudta megteremteni a felvétel technikai feltételeit, ezért a tárgyalást elhalasztották. Valamint, amikor az eljárás alá vont személy életkora vagy más körülmény miatti sérülékenysége indokolta volna a felvételt, de a hatóság nem rendelte el azt.**

Javaslatok, ajánlások a jogalkotó felé

A kutatási jelentésünkben ajánlásokat fogalmazunk meg a jogalkotó felé, melyek közül a legfontosabbak:

Tekintettel arra, hogy a technikai feltételek előteremtése a rendőrségen megyei szinten megtörtént, a nyomozati szakban elsősorban jogszabályi felhatalmazás hiányzik a kihallgatások kép- és hangrögzítésére a jelenleginél szélesebb körben. **Cél, hogy kötelezővé tegyék a kép- és hangrögzítést azokban az esetekben, ahol a technikai feltételek adottak, és a törvény azt ma csak lehetőségként írja elő:**

- **Minden 18 év alatti fiatal kihallgatásán,** függetlenül az eljárási pozíciójától, vagyis terheltek és tanúk esetén is.
- **Minden olyan ember esetében, akivel kapcsolatban a különleges bánásmód szabályait kell alkalmazni.**
- **Legalább a hangfelvétel kötelező előírása tolmács részvételével lefolytatott kihallgatások esetén**

Ez a jelenleg rendelkezésre álló erőforrásokkal megoldhatónak tűnik, nem igényel számottevő anyagi ráfordítást. Mindehhez arra kell törekedni, hogy a különleges bánásmódot igénylő emberek azonosítása megfelelő módon menjen végbe, a rendőrök, ügyészek és bírák rendelkezzenek a különleges bánásmód megállapításához szükséges tudással.

Explicitté kell tenni a büntetőeljárási törvényben, hogy **amennyiben jogszabály kötelezően előírja a kihallgatás kép- és hangrögzítését, úgy ha nem készül felvétel, az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyv bizonyítékként nem használható fel, azt ki kell rekeszteni a bizonyításból.**

Az egyenlő hozzáférés elvének megvalósulása érdekében **a terhelt jogaira és kötelezettségeire vonatkozó figyelmeztetések részeként tájékoztatni kell a terhelteket, hogy önköltségen kezdeményezhetik a kép- és hangfelvétel készítését.**

Az egyenlő és időszerű hozzáférés érdekében **automatikussá kell tenni a kép- és hangfelvételek átadását a védők számára.**